

איילת שני אני בשיחה

צילום: גלי איתן

כל פעם שמסתיים מבצע צבאי, אנחנו רואים גל חדש של אנשים שמגיעים לפה

עומרי פריש, בן 62, עובד סוציאלי, מקים כפר איזון - כפר טיפולי לתרמילאים ולצעירים במשבר. איפה: בבקתה בכפר איזון. מתי: שני, 11:00

תחיל בהסבר על המקום שבו אנחנו נמצאים עכשיו. כמה אנשים מאושפזים כאן? איך זה עובד?

כפר איזון הוא מסגרת טיפולית לצעירים. כרגע מאושפזים כאן בסביבות 40 איש. כמה מהם פסיכיאטרים, אחרים דיכאוניים, עם מחשבות אובדניות, חלק חרדתיים. כולם חיים כאן יחד. המקום פתוח - אין שערים ואין גדרות ואין אשפוז בכפייה. אין כאן גם עובדים מבחוץ. הקהילה הטיפולית מחזיקה את עצמה - הם מבשלים ומנקים ומכבסים ומגננים. בנוסף הם כמוזן עוברים טיפול - קבוצתי, פרטני ומשפחתי. גם כל המשפחות של המטופלים מגיעות לכאן פעם בשבוע לטיפול.

מה גורם לעובד סוציאלי לקום בוקר אחד ולהקים כפר טיפולי?

אני עברתי את מלחמת יום כיפור כחייל קרבי והשתחררתי בדרגת סא"ל. הלכתי ללמוד עבודה סוציאלית כשהייתי בן 37. אחרי הלימודים התחלתי לעבוד עם נפגעי סמים, וכנראה שבגלל הכפייה לות הזאת, עובד סוציאלי שמתמחה בנפגעי סמים וסגן אלוף יוצא יחידה קרבית, התחלתי לקבל המון טלפונים מהורים שהילדים שלהם נפגעו בטיול שאחרי הצבא. אלה טובי בנינו, ששירתו ביחידות המובחרות ביותר, והיה לי קשה מאוד לשבת, לשמוע את הסיפורים ואחר כך לשלוח אותם לאברכינאל או לגנה או לשלוותה. הילדים האלה, שעברו את עזה ואת ג'נין ואת לבנון - כשקרה להם דבר כזה האופציה היחידה עבורם היתה בעצם רק מחל"ק פסיכיאטרי סגור.

בדבר כזה, הכוונה להתקף פסיכוטי?

כן. כשהתחלנו, הרשות למלחמה בסמים ואני להקים את כפר איזון, לא היה שום מודל טיפולי למקרים כאלה. כל הפתרונות היו מיועדים לנרקו-מזן הקלאסי - משתמש ההרואין שכבר ישב בכלא, שמגיע ממשפחה הרוסה. זה לא התאים לפרופיל שאני ראיתי, פרופיל שרק כיום, אחרי 15 שנה, וכה להכרה ממסדית. מדובר על צעירים עד גיל 40 שמשמשים בסמים אבל מגיעים מרקע נורמטיבי. הם השלימו מסלולים כמו תיכון, צבא, אפילו אקדמיה. עבדו, למדו, התפרנסו, בעלי מערכות תמיכה חזקות, משפחה וחברים. מה שנקרא "משתמש נורמטיבי מתפקד".

ומה מבדיל בין המשתמש הנורמטיבי שכולנו מכירים למי שמגיע לכפר איזון?

חצי מילימטר. זה מה שמפריד בין מי שמעשן גראס בכיף כל החיים, לבין מישהו שעבר התקף פסיכוטי. זה יכול לקרות לכל אחד. מי שהגיע לכאן זה מישהו שמשוהו השתבש לו באותו שימוש נורמטיבי

טיבי מתפקד, לא משנה באיזה סם.

אני מכינה שבשלושת החודשים האחרונים אתם מוצפים בפניות. איך אתה מסביר את זה?

בשלושת החודשים האחרונים אנחנו רואים עלייה דרסטית שלא היתה כמותה. כמות אדירה של פניות של אנשים פסיכוטיים שמתאימים לפי רופיל הזה - משתמש נורמטיבי, עם עבר צבאי, לרוב קרבי. תשאל את המחלץ חיליק מגנוס שמחלץ אותם מכל מיני מקומות, הוא יגיד לך שדבר כזה לא היה 15 שנה. יכול להיות שזה גל הטרור של שלושת החודשים האחרונים, אבל לא ניתן להוכיח או למדוד. יש גלים לאורך השנים שקשה להסביר. מה שבטוח זה שבאופן עקבי בערך חצי שנה אחרי מבצע צבאי או מלחמה - יש עלייה.

אפשר להניח בהזירות שקיים קשר בין השירות הצבאי לבין התפרצות הפסיכוזא?

תראי, קשה להוכיח את זה מחקרית, קשה עוד יותר להשיג שיתוף פעולה ממשד הבטחון כדי לערוך מחקרים כאלה, שהרי ברור שאם יוכח איזו שהו קשר, זה פותח פתח לתביעות, אבל אני

בהחלט יכול להגיד שהקשר ברור. עברו אצלנו כבר כ-20 חבריה יוצאי צוק איתן. אלו גלים שאנחנו רואים בכל פעם. רק שם המבצע מתחלף. עמוד ענן, עופרת יצוקה. היתה תקופה של ציר פילדלפי, וכמוכן - מלחמת לבנון השנייה.

מה אתה שומע מהמטופלים האלה?

השירות הצבאי מפגיש אותנו עם המרכיב הכמעט משמעותי ביותר שקיים בפוסט-טראומה - המפגש עם המוות, וזאת בדרך כלל בשלושה אופנים; או שחבר טוב נהרג, לפעמים ממש ליד החייל ולנגד עיניו, או שהוא והמוות הסתכלו זה לזה בלבן של העין, ומי שהיה במלחמה יודע טוב מאוד מה זה אומר, או שהחייל לקח חיים של אדם אחר. בלי להיכנס בכלל לאספקטים המוסריים או הפוליטיים שלו.

רק עצם האקט של לקיחת חיים.

כן. צריך לזכור שהדור של היום, בניגוד לדור שלי, רואה דברים שאנחנו לא ראינו ולא ידענו בשדה הקרב, הודות לטכנולוגיה. היום החיילים רואים הכל ומקורב. אנחנו נתקלים היום בסוג חדש של פוסט-טראומה

להיכנס דרך החלון, הוא לקח את אחת הזכוכיות והתחיל לתתוך את עצמו, כי הוא הבין שעדיף לו למות בעצמו מאשר מידי דאעש. אמרתי לו "אבל אלה החברים שלך, מהצוות", והוא ענה "כן, אבל גם הם גויסו למשימה הזאת".

חלק מהחוויות מתחילות לצאת תוך כדי טיפול. צפים הסיפורים על צוק איתן ועל עופרת יצוקה ואו פתאום ההורים אומרים, "כן, עכשיו אנחנו נוכרים, בצוק איתן חבר מאוד טוב שלו נהרג ואו ראינו איוה שינוי בהתנהגות שלו, אבל תוך כמה שבועות איוה חזר לעצמו ואו הוא השתחרר ונסע לטיול". עכשיו - שיהיה ברור - אני לא חושב שעל כל דבר צריך לרוץ לפסיכולוג. אבל הכחור הזה נשא בתוכו את הטרומה, הוא מעולם לא התמודד איתה, ואו פתאום בום - הוא בהודו, יש המון סמים, והוא פוגש את המפקדים שלו, שבשביל חייל ביחידה קרבית זה חצי אלוהים, והם עם צילום ביד. זו חוויה נורא חזקה. איך אפשר לא להצטרף לחגיגה הזאת.

מה הפונקציה של הטיול, בריחה?

זוכרת את סימבה מ"מלך האריות"? אבא שלו מת אל מול עיניו. מה הפתרון שלו לטרומה? האקונה מטטה - עובו אותי, לא רוצה עדה, לא רוצה אריות, לא רוצה לראות ולא רוצה לשמוע. עבור הרבה מהחברה האלה הודו זה האקונה מטטה. זה לא דומה לכלום, זה לא מזכיר לי כלום, זה המקום הזה שבו אני רק אוכל ומעשן ויושב עם החברים. הם לא רוצים להתעסק עם מה שהם עברו. הם לא רוצים לחשוב על העבר, הם רוצים להיות בהווה. וזה בסדר. אבל כשיש פתאום התקף פסיכיאטרי ומטיסים אותך ארצה - אין ברירה. ואו הכל מתחיל לצוף. היה לי פה מישוהו, בו גר יחידה מובחרת, שהגיע לכאן ביום הראשון עם חבר צוות שלו, ופתאום זינק על החבר הזה, לפת לו את הצוואר והשתלט עליו באיוו לפיתה מיוחדת, וזו יחידה שידועת לעשות דברים כאלה, ואו ברת. המ"ש פתחה שלו הרגיעה אותן, החזירה אותן לכפר. כש דיברנו הוא סיפר לי שהמוסד רוצה לגייס אותן למשימה הכי מיוחדת שהיתה מקום המדינה, הוא עו" בר מבחנים, והמבחן האחרון היה להרוג את החבר הכי טוב שלו. אם הוא יעבור את המשימה, החבר הכי טוב שלו ימות, אבל הוא יציל את מדינת ישראל. "אבל", הוא הסביר לי, "הבנתי שאני לא יכול, כי זה החבר הכי טוב שלי". או למה התחלת לרוץ? שאלתי אותו. "אתה לא ראיית", הוא ענה, "אבל עמדו פה בצד שני סוכני מוסד שבדקו כל תנועה שלי".

זה כל כך עצוב מה שאתה מספר. איזה נטל - גם בתוך הפסיכונה - צריך להציל את המדינה. לב-חור בין חיים של הרבה אנשים לחיים של החבר הכי טוב שלי.

זה עצוב, אבל זה גם מלא תקווה. רוב רובם של האנשים שמגיעים לפה יוצאים מזה.

הבן שלך מטייל עכשיו במזרח. אני משערת שא-תה מודאג יותר מהורים אחרים.

מה שאני אומר תמיד, שזה יכול לקרות לכל אחד - תקף גם לגבינו. היו לנו המון שיחות עוד לפני שהוא נסע - ממש לא בקטע של "אל תיגע ואל תעז". ככלל, אני ממליץ מאוד לחכות לפחות חצי שנה בין השחרור לנסיעה. המערכת הנפשית צרי-כה להתרגל לחופש.

מה אתה חושב על סמים?

תראי, אני משתדל להסתכל על הסמים באופן אובייקטיבי ככל שניתן. על הדברים הטובים שהם עושים - ומי שיגיד שהם לא עושים גם דברים טו-בים לא אומר את האמת - אל מול האפשרות להיפגע. ויש אפשרות להיפגע. את זה אסור לש-כוח אפילו לרגע אחד.

ראינו את זה לפני כמה שבועות, הרבה אני-שים כתבו ברשתות על חוויית "שוכרים שתי-קה" שלהם.

בטיול האחרון שלי בהודו ישבתי עם חבורה של יוצאי דובדבן - ניסיתי להבין למה הרבה מבוגרי דובדבן מגיעים דווקא לכפר הקטן טוש, שבעמק פרווטי בהודו. המסקנות היו שזה קשור גם לכך שהם עובדים מול אוכלוסייה אורחית יותר מיחי-דות אחרות, וגם לכך שמאמנים אותם לשלוט ברי-גש ולא להביע רגשות, כי הבעת רגש עשויה לעלות להם בחייהם. נגיד שנגמר מבצע צוק איתן, והמפקד אומר "חברים, בא פסיכולוג לדבר אית-כם". איש לא ירים את היד. ביחידות המובחרות מאמינים ש"פסיכולוג זה לבנות". את זה הצבא צריך להבין. והוא לא מבין. הוא לא מאפשר להם לדבר בזמן אמת על החוויות שהם עוברים, ותכל-כי יש לנו יותר ויותר מקרים של שבירה. עכשיו, עוד תופעה שמאפיינת את החיילים הקרביים האלה היא תחושת "זה קטן עלי".

בציבור מושרשת התפיסה הזאת של "הלם הקרב" הקלאסי, אבל זה לא בהכרח נראה ככה. אנחנו מכירים את הסיפורים האלה על הבחור שחושב שהוא דולפין או הפסיכוזות שאני שומע עליהן לא דומות לזה בכלל

כלומר?

החיילים האלה פוגשים את המוות במשך שבו-עות, אולי חודשים רצופים. ומה זה מלמד אותם על החיים? שהכל קטן עליהם. או בטיול שלהם הם הולכים לבד לכפר בדרך שנחשבת למסוכנת, כי הם יודעים שהם כבר נכנסו לבד למחנה פליטים בלי חיפוי, או קטן עליהם, ואם תגיד להם להרגיע קצת עם הצילום הם יגידו לך "אח שלי, אתה יודע מה עברתי? קטן עלי". בנוסף, מכיוון שהם כל הזמן היו מעורבים בפעולות מבצעיות הם גם רגילים לריגוש עז והרבה אדרנלין שזורם בגוף, והם צרי-כים ריגושים יותר ויותר חזקים.

וכשהם מגיעים לכפר איזון ואתה מאבחן אותם, מה הם מספרים לך?

המון פסיכוזות קשורות לשירות הצבאי, למצב הביטחוני. ברבות מהן המציאות נכנסת לתוך הפסי-כונה. החייל המשוחרר הולך בכפר הודי קטן, ומר-גיש שהוא הולך בכפר ערבי. כולם מסתכלים עליו. כמה מתחילים לזהות אותו. גם היכולות של השירות הצבאי משחקות תפקיד. באים לפה אנשים ומצביעים לי על איזה גולש בים, או על איוה מישוהו עם מצנח רוח, ואומרים לי - אתה רואה אותו? הוא עכשיו מצו-תת לנו. אלו אנשים שהפעילו בעצמם מערכות טכ-נולוגיות כאלה. עכשיו, זה עליהם. עוקבים אחריהם, והם מסבירים לך איך עושים את זה.

כשנכנסנו לפה אסרת על הצלמת להוציא את המצלמה מהתיק.

זו הסיבה. מישוהו שהיה כאן הרגיש שדאעש החליטו לחטוף אותו, ונכנס לכוו פרנויה, שהוא שבר את החלון בגסט האוס ואת שברי הזכוכית תקע בכריות ובשטיחים ועל מפתח הדלת. כשהחב-רים שלו הבינו שהוא במצב מאוד קשה וניסו

שרק עכשיו מתחיל להופיע בספרות המקצועית - חיילים שלא היו פיזית בשדה הקרב, אבל חוו אותו במלואו דרך החמ"לים המצוידים במייטב הטכנולוגיות ממש כמו החייל הקרבי בשטח. יש גם חיילים ששירתו ביחידות מודיעין מסוגות וסוכנים איתם טראומה ואשמה. לו רק היו מפרשים נכון סימנים כאלה אולי היו יכולים להציל ולמנוע התרחשות כזו או אחרת. הגל החדש הזה של הפוסט-טראומה כולל גם נשים. צריך להבין - מבחינת החייל, זה לא משנה אם קר-ראים לזה מבצע או מלחמה, בשטח זו מלחמה. מדינת ישראל מספקת בתקופה האחרונה מבצע כזה כל שנה או שנתיים, ולעצם תופעת התרמיילאות, שהיא ייחודית לישראל. הרצון והצורך של הצעירים האלה לנסוע, להתרחק, לנקות את הראש.

שני הגורמים שמתלכדים פה, כסופו של דבר, הם פוסט-טראומה צבאית ונזק סמים.

אין כמעט מישוהו שהיה בשירות קרבי או תומך לחימה שעניין השירות הצבאי שלו לא עולה בזמן הטיפול פה. בציבור מושרשת התפיסה הזאת של "הלם הקרב" הקלאסי, אבל זה לא בהכרח נראה ככה. אני חנו מכירים את הסיפורים האלה על הבחור שחושב שהוא דולפין או שהוא ישו, אבל יש כל כך הרבה פסיכוזות שלא דומות לזה בכלל. זה הפולקלור. מהן החוויות הנפוצות באמת?

חוויות של מעין הארה, תובנה, ידע. פתאום הוא מבין המון דברים. יש לו כוחות. הם משוכנעים שזה אותנטיק, וכשמנסים לעמת אותם עם המציאות הם אפילו לא מנסים לשכנע. הם בטוחים שבסוף יתברר שהם צודקים. זה גם מאוד מסוכן, כמובן. היה לנו פה מישוהו שחשב שהשב"כ עוקב אחריו. הוא נסע עם חבר באוטו ונסעה מאחוריהם ניידת. הוא חשב שבאו לקחת אותו, אבל הוא לא יכול היה להגיד את זה לחבר שלו. הם בדיקו נסעו מעל גש-רון - הוא פשוט קפץ מגובה של שמונה מטר. לא כדי להתאבד. רק כדי שלא יתפסו אותו.

בוא נדבר במספרים - הנתונים שאני מצאתי הם של הרשות למלחמה בסמים. נניח שהם קר-בים לאמת. 50 אלף תרמיילים ישראלים שמ-טיילים בעולם בכל שנה. כ-95% מהם, וזו נשמעת לי הערכה זהירה, מתנסים בסמים. מתר-כם יש כ-2,000 נפגעים, בדרגות שונות. ומתוכם 600 חוזרים ארצה כדי לקבל טיפול.

יש נתון שנחשב חסוי בישראל - מספר המת-גייסים בשנה. אפשר לבדוק ולראות ש-50 אלף זה רוב רובם של המשתחררים שלנו. צריך להבין את ממדי התופעה. אלו מספרים יציבים לאורך כל השנים - במסלול ההתבגרות של הצעיר הישראלי, הטיול הגדול שאחרי הצבא מופיע אצל כולם כמ-עט. זו תופעה שהתחילה לפני 35 שנים - ובואי נס-כים שזה לא הולך להסתיים בשנה הבאה. רוב האנשים נוסעים אחרי 20 ומשהו שנים של מעבר ממסגרת למסגרת - גן, יסודי, וחטיבה וצבא - ופ-תאום אין תכנון, אין לוי. ויש מוכנות אדירה לה-תנסויות חדשות. מלינה בגסטאהאוס שלא היית מעלה בדעתך לישון בו, דרך יחסים עם המין השני, וכמובן סמים.

ספר לי על הטיים או בוגר 8200 או יוצא סיירת מטכ"ל שמגיעים לכפר איזון.

את החוויות של החיילים הקרביים אפשר לח-לק לכמה רמות - האחת, חוויית שדה הקרב, שכא-מור לא מוגבלת רק לחיילים שנוכחים בו פיזית, והשנייה, ואני פוחד להגיד את זה כדי לא לצאת פוליטי, היא החוויה של מפגש עם אוכלוסייה אור-חית, שהיא חוויה שונה.